

Odgovorni urednik:
J a k o b D i m n i k,
učitelj v Ljubljani.

Št. 12. Ljubljana, 16. rožnika 1894. XXXIV. leto.

Vsebina: „Domovina“: Petindvajsetletnica novih šolskih postav. — L. Lavtar: Fitzga. — Fr. Trošt: Učno gradivo, priprave in poskusi pri obravnavi beril iz prirodoslovja. — Književnost. — Naši dopisi. — Društveni vestnik. — Vestnik. — Uradni razpisi učiteljskih služeb.

Petindvajsetletnica novih šolskih postav.

„Cerkev in šola sta očesi vsake župnije,
Skozi kateri se ljudem vidi v srce“.

Slomšek.

Na binkoštni torek je minulo ravno 25 let, odkar so nove šolske postave v veljavi. Koliko se je pač o teh postavah od tistega dne govorilo in pisalo, sedaj za nje, sedaj proti njim, kakor je pač kdo njihov privrženec ali nasprotnik. Tudi letos, ko se obhaja 25letnica teh postav, se mnogo piše in govori o njih. Nekateri obhajajo ta spomin z raznimi svečanostimi, drugi zopet odločno obsojajo, češ, da one nič ne veljajo in niso vredne, da bi se jih kdo hvaležno spominjal. Pa kakor povsod, bode tudi tukaj resnica na sredi. Dasi ima novi šolski zakon marsikatero pomanjkljivost v sebi — kaj čisto popolnega na svetu sploh ni — tako mora vendar vsak, ki ljubi resnico in količikaj pozna narodno šolstvo, pripoznati, da pomeni ta zakon v narodnem šolstvu velik napredek. Na podlagi tega zakona se je narodno šolstvo popolnoma preustrojilo ter se je začelo samostojno in vsestransko razvijati. S tem zakonom odprla se je pot do splošne in vseobče človeške omike in v njem so se prvokrat postavno izrekla najvažnejša načela odgoje in pouka, katera so zagovarjali vsi pedagogi od Komenskega do danes.

Kako je ta zakon uplival na razne narode in slojeve človeštva, v tem primeroma kratkem času, o tem bi se dala cela knjiga napisati. To pa danes ni naš namen, ampak mi hočemo le z nekaterimi besedami pokazati upliv tega zakona na naše slovensko šolstvo in slovensko ljudstvo sploh. Iz tega bomo potem najbolj razvideli, je-li trditev, da naše slov. ljudstvo nima prav nobenega vzroka se novih šolskih postav posebno veseliti, povsem resnična ali ne. Ako vprašamo, se je-li naše narodno šolstvo v teku 25. let povzdignilo in je-li napredovalo, so-li njegovi uspehi vidni in resnični, tako moramo odgovoriti s krepkim: da! Vkljub velikim in brezštevlnim oviram je slovensko narodno šolstvo v tej kratki dobi storilo tolik korak naprej, da mora to vsakega prijatelja narodne omike le prav iz srca veseliti. Zboljšala se je učba, otroci poučujejo se sedaj bolj ali manj že povsod po naravnejši poti, zboljšale so se učne knjige, tako v jezikovnem, kakor stvarnem oziru; šole so se oskrbele večinoma z dobrimi učili, in na podlagi teh se poučuje povsod nazorno in jasno. Velikega napredka v tem oziru pač ne more nihče tajiti, kdor si je ogledal lansko razstavo učil v Mariboru. Da se blaži srce in bistri um tudi izven šole, osnovala so se šolarske knjižnice, podlaga kmetijskemu uku pa so premnogi šolski vrti in drevesnice. Ako se šoli očita, da sega pouk tu in tam previsoko, da se ozira premalo na potrebe življenja, tako se to morebiti le slučajno godi, obče pa se ves pouk tesno spaja s prihodnjimi potrebami življenja. Slov. učiteljstvo to tudi vedno in pri vseh svojih zborovanjih poudarja. Kdo pač se ne spominja zborovanja „Zaveze“ v Celji, l. 1890., pri katerem se je tako jasno kazalo, kako se naj naša mladina v šoli poučuje o kmetijstvu, da se tako dobro pripravi za svoj prihodnji poklic. Učitelji, ki tako govoré in tako delajo, se gotovo pri pouku dovolj ozirajo na prihodnje potrebe življenja. Da se mora pa dandanes v šoli še marsikaj učiti, kar se popred ni, to zahteva napredujoči čas.

V novem zakonu se je izrekla splošna šolska dolžnost. Posledica te določbe je bila, da so se morale stare šole popraviti in razširiti, na mnogih krajih pa, kjer še popred šole sploh ni bilo, morale so se nove postaviti. To pa je zopet nekaj, kar se šoli vedno očita in očita, češ, da se je pozidalo toliko in toliko šolskih „palač“ in da so le te „palače“ spravile ljudstvo na beraško palico in da so celoma nepotrebne. Mi samo vprašamo, ali določba, da mora vsak naravno dobro razvit otrok v šolo hoditi, ni popolnoma poštena, ali naj se povrnejo zopet tisti časi, ko so žlahtniki kmečkim otrokom prepovedovali pohajati šole? Ali imajo le tako zvani „boljši“ otroci pravico do duševnega razvitka, ubožnejši pa ne? Mogoče, da se najdejo še tudi taki „rodoljubi in prijatelji ljudstva“, ki to trdijo. Če pa velja splošna šolska dolžnost, tedaj se je morala tudi šola narediti povsod, kjer se nahaja postavno dolo-

čeno število otrok. Po nepotrebnem se pač pri nas ni stavila niti ena šola, k večemu, da se je kaka „šulveranjska“ ali „legina“ tu in tam brez vse potrebe ugnezdila.

Šole so torej ravno tako potrebne, kakor druga javna poslopja, in postaviti jih bode povsod, kjer jih dosedaj še ni. Dobro! se ugovarja, pa tako dragocenih in velikanskih palač bi za te kmečke otroke vender ne bilo treba. Mogoče, da ima to očitanje nekaj resnice v sebi, in da se je tu in tam delalo morebiti malo nepremišljeno ter se je par tisočev več izdalo, kakor je bilo neobhodno potrebno, pa po vsem, zgodilo se je le v prav redkih slučajih. Obče pa naša tudi čisto nova šol. poslopja potrebam komaj zadostujejo. Kaj, ali bi pa šola sploh ne smela biti čedno, lično in zdravo poslopje? Ali naj otroci skupaj spehāni sedé v kaki zaduhli dimnici? Naši jetniki — izvržek človeštva — prebivajo v krasnih palačah — vaši otroci pa — cvet človeštva — naj sedé v tesnih in nezdravih šolskih prostorih? Že Slomšek je našemu ljudstvu očital, da ima lepše hleve za svojo živino, kakor pa šole za svoje otroke. „Cerkev in šola“, pravi ta veliki rodoljub, „sta očesi vsake župnije, skozi kateri se ljudem vidi v srcé“. Ali ni tedaj lepo, čedno in častno za vsako župnijo, ako stoji poleg lepe cerkve, tudi lepa, prostorna in snažna šola? Da si je tedaj slov. ljudstvo v teku 25 let postavilo mnogo novih šol, to mu nikakor ni v sramoto, ampak v veliko čast in mi rečemo, da je to velika pridobitev novega šolskega zakona. Mož, ki je prehodil mnogo slovenskega sveta, nas je zagotavljal, da smo mi Slovenci med slovanskimi narodi za Čehi prvi in najomikanejši narod, kar je za maloštevilni in ne ravno bogati narod slovenski častno dovolj. Kaj pa je vender Čehe tako povzdignilo, ako ne ravno dobro razvito šolstvo, in po kom se pri nas med narodom širi omika, ako ne ravno po šoli?

Samo ob sebi se pa umé, da se nova šolska poslopja niso stavila zastonj, ampak za gotov denar in da je za ta denar moralo skrbeti ljudstvo. Pa tudi palača za državni zbor na Dunaji, ki velja toliko in toliko milijonov, se je storila za gotov denar, katerega je plačalo ljudstvo, kakor tudi jetniško poslopje v Mariboru, ki velja 3.000.000 gld. Troški torej, katere našemu ljudstvu provzročuje šola, so prava malenkost proti troškom, katere plačuje za druge deželne in državne potrebe. Zato pa rečemo, da je zlobno in hudobno, ako se ljudstvu vedno kaže le eno, drugo pa se mu — ker se mu povedati ne upa — zamolči!

Ne ravno malo je slov. ljudstvo pridobilo tudi s tem, da si je odgojilo narodno učiteljstvo. Vsled večje omike, postalo je slov. učiteljstvo kaj važno v našem narodnem življenji. V obče moramo reči, da je slov. učiteljstvo narodno in da pošteno deluje za narodni napredek; ono vzbuja med ljudstvom narodno zavest in pospešuje njegov duševni

in gmotni razvoj. Vsaj ga vender ni več društva in podjetja na Slovenskem, pri katerem bi učitelj ne stal v prvi vrsti.

Kjer pa dela narodno učiteljstvo, tam se tudi pri vseh nasprotstvih vender tudi vzbuja narodna zavest in se zadržuje kruto in nezakonito ponemčevanje, kakor nam to priča mnogo šol na Slovenskem, ki so bile svoje dni popolnoma nemške, danes pa so slovenske ali vsaj slovensko-nemške. In tudi ta pridobitev je nekaj vredna.

Pa nova šola je, tako se trdi, brezverska, in to je njena najhujša rana. Mi pa rečemo, da na Slovenskem brezverske šole v smislu židovskega liberalizma sploh ni, kakor tudi ni židovsko-liberalistikih učiteljev. Slovenski učitelj je sin sloven. naroda, in niti jeden ne nasprotuje versko-nravni odgoji mladine in le prav veseli ga, ako najde v dosego tega smotra povsod dovolj podpore. Da bi bila pa šolska mladina, odkar so nove šolske postave v veljavi, res Bog vé kako izprijena, pač ni po vsem resnično, res je pa, da ona pred 30—40 leti ni bila prav nič boljša, kakor se bode tega gotovo še marsikdo iz prejšnjih časov dobro spominjal. Ko bi se bilo tudi popred kedaj vse tako objavilo, kakor se dandanes, tedaj bi se bilo pač tudi marsikaj izvedelo, kar je ostalo prikrito. Resnica je tudi to, da je med odraslo kmetsko mladino poprejšna nebrzdana razposajenost v zadnjih letih kaj močno pojenjala. Popred pač skoraj ni minula nedelja brez tepeža in ni bilo shoda, da bi ne bili koga ubili. Dandanes pa se o tem le poredkoma sliši. Kdo vé, če ni tudi na to vplivala novodobna šola!?

In da je število Mohorjanov naraslo na 66.000, je tudi vsaj nekoliko zasluga šole. Čemu bi tudi ljudstvu bile knjige, ako jih ne čita, in ne umé! Da jih pa zna pridno brati, to je gotovo v prvi vrsti pridobitev šole.

Tudi je popolnoma prav, da se učitelj ne sili več, da bi moral biti ob enem tudi orglar in vodja cerkvenega petja. Dvema gospodoma pač nihče dobro služiti ne more. Šola daje zlasti voditeljem toliko opravka, da jim je nemogoče še katerokoli službo poleg z dobrim uspehom opravljati. Navadno se pri tem zanemarja ali že eno ali drugo, ali pa tudi oboje. Naši učiteljski pripravniki naj se učé godbe, kolikor je le mogoče, kajti vse, kar človek zna, kedaj prav pride, in tudi lahko prevzamejo, ako jim kaže, orglarsko službo, da bi se pa to združenje postavno ukazalo, to bi ne koristilo ne šoli ne cerkvi.

Pomanjkanje učiteljev je res občutljivo, kajti vedno manj mladeničev se posveti temu tako težavnemu in tako malo prijetnosti obetajočemu poklicu. Ne-le, da je učitelj med vsemi uradniki najslabše plačan, še tudi vsakdo misli, da učini Bog ve kako dobro delo, ako pobere kamen in ga zažene v uči-

teljstvo. Tudi slovensko časopisje pri tem ni popolnoma izvzeto.

Nadalje je resnična velika pomanjkljivost novega šol. zakona, da je osnovano vse preveč po enem kopitu, da se vse premalo ozira na krajevne razmere in potrebe. Celodnevni poduk je zlasti v goratih krajih skoraj nemogoč in se tudi vsled tega šolsko obiskovanje v takih krajih ne bode dalo nikakor popolnoma urediti. Pa zakaj o tem ne spregovoré naši poslanci v deželnem in državnem zboru? Velika pomanjkljivost sedanje šolske oprave je tudi ta, da se vse preveč v slovenske šole usiljuje nemščina, ki potem drugi mnogo potrebnejši poduk le ovira.

Ena največih napak sedanjega šolstva in šolskega zakona je tudi ta, da ni popolnoma v rokah veščakov in strokovnjakov. Razni uradniki in drugi zasebniki, ki imajo vsled postavnih določb pri šolstvu prvo besedo, kaj radi ta svoj veliki upliv porablajo šoli na kvar. Razven teh, ima novi šolski zakon še več drugih pomanjkljivosti, o katerih pa danes nadalje ne bomo govorili. Vender se pa lahko te pomanjkljivosti sčasoma odpravijo in se bodo tudi odpravile postavnim potom, ako bodo sicer vsi naši merodajni in postavodajalni krogi storili svojo narodno dolžnost, ter se bodo bolj ozirali na potrebe ljudstva. Razvidno je pa iz vsega tega, da ima novi šolski zakon pri vseh svojih pomanjkljivostih, vender mnogo dobrega v sebi, da je veljava in izpeljava tega zakona dobro uplivala na slovensko šolstvo, kakor tudi na slov. ljudstvo sploh.

„Domovina“.

F i t z g a.

(Dalje.)

8. (Str. 97, 1—5, 50 l.) . . . Te dve tablici veljata skupaj 4 srebrne desetice; koliko velja 1 tablica? Tukaj sta 2 tablici in tu tiče 4 desetice; kako moram te 4 desetice razdeliti, da morem na vsako tablico jednako mnogo desetic položiti? To razdelitev moreš na dva načina izvršiti: 1. Na oko (Augenmass), 2. po sklepu z 1 (von 1 aus). Po prvem načinu gledajo otroci na 4 desetice, katere v vrsti tesno druga zraven druge tiče in učitelj vpraša: Koliko tablic je tu? Koliko delov moram iz 4 desetic narediti, da morem na vsako tablico jednako mnogo položiti? Pokaži s prstom na sredo 4 desetic! Koliko desetic pride na vsako polovico? Zdaj položi vsako polovico na 1 tablo! Koliko je polovica 4 desetic? Kolikokrat sta 2 desetici v 4 deseticah? Koliko je 2krat 2 desetici? Kaj je več, 2 desetici ali 4 desetice? Za koliko so 4 desetice večje kot 2 desetici? Kolikokrat moreš 2 desetici od 4 desetic vzeti?